

A DOLGOZÓK ÁLTALÁNOS ISKOLÁJÁT VÉGZŐ HALLGATÓK TANULÁSÁT MOTÍVÁLÓ LEGFONTOSABB TÉNYEZŐK

I. A vizsgálat céljáról

A dolgozó ifjak és felnőttek számára a nyolc osztályos általános iskola elvégzésével járó alapműveltség egyetemleges biztosítása szocialista társadalmunknak és kultúrforradalmunknak egyik legjelentősebb vívmánya. Felszabadulásunk 20. évében eljutottunk odáig, hogy már szinte valamennyi pályán társadalmi követelmény lett a teljes általános iskolai végzettség megszerzése. Ez az álláspont a szocializmus alapjainak lerakását befejező társadalmunk gyorsütemű fejlődésével magyarázható.

Főleg a 30—55 év közötti felnőtt dolgozókra nézve igen jelentős ez, akik közül a múlt rendszer bűnös szociális és iskolapolitikai viszonyai között igen sokan nem végezheték el még a hat osztályt sem, vagy ha igen, akkor is ez csak nagyon alacsony műveltségi szintet biztosított részükre.

A nyolc osztályt el nem végeztek száma azonban — az eddigi szép eredmények ellenére — sajnos még ma is elég magas és nagyrészüik főleg a mezőgazdaságban dolgozókból kerül ki.

A Baranya megyei MEDOSZ kötelékében dolgozó 35—40 éves mezőgazdasági munkások közül 14 000-ből több mint a fele nem végezte még el a teljes általános iskolát, sok közöttük az analfabéta is.

A pécsi bányauzem 20 000 munkása közül 8600-nak nincs még nyolc osztályú végbizonyítványa. Mintegy évi ezer felnőttet kellene a tervek szerint közülük beiskolázní és végbizonyítványhoz juttatni, hogy jelentősen fejlődhessen — az alapműveltség megszerzése következtében — termelő munkájuk színvonala. Ezek a dolgozók is zömmel a faluról jöttek be munkára a városba, a nagyobb kereset érdekében.

A szocialista köztudatban mélyen benne gyökeredzik az a gondolat, hogy érdemes tanulni, mert a tudás kamatozik, a nagyobb műveltség jobb munkaeredménnyel jár, több keresetet biztosít és fokozottabb társadalmi megbecsüléshez vezet. Ezért is adják a fejüket még az idősebb munkások is a tanulásra; legalább a szocialista alapiskola elvégzésére, melynek művelődési anyaga reálisan igazodik a való élet követelményeihez.

Az esti tagozatos általános iskolába való toborzásnak, majd a meginduló oktató munkának vannak alapvető *szociális, pszichológiai és pedagógiai követelményei*. Ha ezeknek nem teszünk megnyugtató módon eleget, a dolgozók elkedvetlenednek, megtorpannak az akadályok előtt és végül abbahagyják az iskolába járást.

Ezeket az alapvető követelményeket, tényezőket tanulmányoztuk, különválasztva és értékelve közöttük a tanulási kedvet kedvezően, illetve károsan befolyásolókat, végeredményben a *motivációs tényezőket*.

A tanulási motívumok a tanulási tevékenységet befolyásoló tényezők, indítékok, melyek ösztönzők, vagy ellenkezőleg — gátló hatással vannak a tanulásra, a tanulási ambícióra, annak dinamikájára, eltolódására, megváltozására. Röviden; olyan tényezők, amelyek kedvező vagy éppen kedvezőtlen formában befolyásolják a tanulás sikerét.

II. A vizsgalódások helye és fő kérdései

A vizsgálatokat két pécsi esti tagozatos általános iskolában: az önállóan működő István-tériben és annak a Sopiana Gépgyárba kihelyezett üzemi tagozatában bonyolítottuk le. Mindkét helyen csak a nyolcadik osztályokat vizsgáltuk; az István-tériből az A. B. C. D osztályokat, s kontrollként az üzemből az ún. „Fiatalok” és „Idősebbek” nyolcadik osztályát. Az üzemi osztályokban a Sopiana Gépgyár dolgozóin kívül DÉDÁSZ és Gázgyárbeli dolgozókat is találunk. Azért éppen nyolcadik osztályosokat vizsgáltunk, mert náluk a legnagyobb a rendszeresen járó létszám, továbbá náluk már világosan és határozottan körvonalazódtak a tanulásnak és képzésnek a perspektívái.

Vizsgálódásaink fő kérdései a következők voltak:

1. Miféle célok (motivációs bázisok) készítetik az ott tanuló dolgozókat általános iskolai tanulmányaik „pótlására, kiegészítésére, továbbfejlesztésére?”¹
2. Belőlük kutattuk a különféle „motivációs típusokat” és ezeknek eredetét, társadalmi forrásait, és ellenőriztük hatékonyságukat.
3. Feltártuk azt a problémát is, hogy mennyire segíti érvényre juttatni, illetve meggátolni ezeket a célokat az iskola, a munkahely és az otthon?

A hallgatók létszám és nembeli alakulása a tanév folyamán

Beiratkozott	Megvizsgált	Még jár	Kimaradt
141 fő—100%	65 fő—46%	25 fő—18%	51 fő—36%
85 férfi—60%	35 férfi—25%	18 férfi—13%	32 férfi—23%
56 nő—40%	30 nő—21%	7 nő—5%	19 nő—13%

A tanulmányi idő valamennyi osztályban 10 hónapos volt, s mindkét helyen heti két alkalommal, összesen napi 6 órában, 45 perces időtartammal folyt a tanítás.

A teljes vizsgálat és elemzés természetesen csak azokra a hallgatókra terjedhetett ki, akik rendszeresen jártak iskolába. A többieket csak a rendelkezésre állott adatok alapján tanulmányozhattuk. A jelenlegi tanulmányban ezekkel bővebben nem foglalkozunk.

III. A vizsgálat módszerei

1. Kérdőíves felmérés (mellékelve).

2. A kérdőív lényegével azonos tartalmú dolgozatok megíratása (Cím: Kik és hogyan támogatják tanulási kedvemet az iskolában, a munkahelyen és a családban?). A kérdőív kitöltése és a dolgozat megíratása között minden osztályban három nap telt el.

Természetesen a válaszokat röviden, befolyásolás nélkül elő kellett készíteni. Az előkészítéskor értékeltem azt, hogy a hallgatók felismerték a

¹ СУЩОДОЛСКИ: А jövőnek nevelünk Bp. 1964, 396 l.

Megoszlás foglalkozás- és életszakaszonként

Foglalkozás	Nem	Beiskolázottak				Megvizsgáltak				Még járnak				Kimaradtak			
		Életszakaszok				Életszakaszok				Életszakaszok				Életszakaszok			
		20-on alul	20—30	30—45	45-ön felül	20-on alul	20—30	30—45	45-ön felül	20-on alul	20—30	30—45	45-ön felül	20-on alul	20—30	30—45	45-ön felül
Szakmunkás	Férfi	2	8	20	5	1	5	11	3	1	1	6	2	—	2	3	—
	Nő	1	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Összes	3	9	20	5	2	6	11	3	1	1	6	2	—	2	3	—
Betanított munkás	Férfi	2	2	4	1	2	1	2	1	—	—	1	—	—	1	1	—
	Nő	—	1	2	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Összes	2	3	6	1	2	2	4	1	—	—	1	—	—	1	1	—
Segédmunkás	Férfi	4	9	7	—	—	—	1	—	—	2	—	—	4	9	4	—
	Nő	1	1	4	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	1	2	—
	Összes	5	10	11	—	—	—	1	—	—	4	—	—	5	10	6	—
Alkalmazott	Férfi	—	8	10	—	—	2	6	—	—	2	3	—	—	4	1	—
	Nő	1	4	15	2	1	2	7	2	—	1	3	—	—	1	5	—
	Összes	1	12	25	2	1	4	13	2	—	3	6	—	—	5	6	—
Egyéb	Férfi	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—
	Nő	1	13	9	—	—	7	6	—	—	1	—	—	1	5	3	—
	Összes	1	14	11	—	—	7	6	—	—	1	—	—	1	6	5	—

Beiskolázottak:

Megvizsgáltak:

Még járnak:

Kimaradtak:

Férfi: 85 }
Nő: 56 } 141

Férfi: 35 }
Nő: 30 } 65

Férfi: 18 }
Nő: 7 } 25

Férfi: 32 }
Nő: 19 } 51

nyolcadik osztály elvégzésének jelentőségét, környezetbeli nehézségeik ellenére is. Majd jeleztem, hogy segíteni szeretnék nekik a tanulásban, ehhez viszont a) tudnunk kell, hogy miért tanulnak,

b) s melyek azok a tényezők, körülmények az iskolában, a munkahelyen és a családban, amelyek elősegítik vagy akadályozzák, megnehezítik, kedvüket szedik a tanulásban; ezeket kell összegyűjteni írásbeli beszámolóikban.

Összesen 63 fő töltötte ki a kérdőívet és 59 fő írta meg a dolgozatot, 65-en vettek részt a vizsgálatban, s 5 személy volt olyan aki csak az egyik feladatot oldotta meg.

A kérdőívek és dolgozatok szolgáltatva tényanyagot táblázatos formában felvázoltuk egy terjedelmes papírlapra, hogy a nyert adatokból — az elemzés során az összefüggéseket, általánosításokat kereső és értékelő munkához — áttekintést szerezhessünk.

A kérdőív 20 kérdéséből a feldolgozás során 7 kérdéscsoportot állítottunk össze, melyekbe beledolgoztuk a dolgozatok megfelelő vonatkozásait is. (A kérdéscsoport mellékelve.)

K É R D Ő Í V

1. Férfi? Nő? Életkora? Családi állapota? Gyermekei száma? Életkoruk?
2. Foglalkozása? Munkahelye? Beosztása?
3. Mióta jár ebbe az iskolába? Hány osztályt végzett itt?
4. Előzetesen mikor és hová járt iskolába? Ott hány osztályt végzett?
5. Miért akarja elvégezni a teljes általános iskolát?
6. Hogyan szeret tanulni (hangosan, csendben, járkálva)? Az egyes tantárgyakat ezen módok közül hogyan tanulja?
7. Részekre osztva vagy pedig egészében tanulja-e a leckéit? Melyeket, hogyan és miért?
8. Naponta az órarend szerinti tárgyakat milyen sorrendben tanulja? Miért?
9. Kik és miképpen adnak segítséget a tanuláshoz? (Részletezve a segítségadás módjait tárgyaként).
10. Mely tantárgyakat szeret szívesen tanulni? Miért?
11. Mely tantárgyakat szeret kevésbé tanulni? Miért?
12. Az egyes tantárgyak óráin mivel és hogyan segítenek abban, hogy kedve legyen a tanuláshoz? (Részletezve tantárgyaként.)
13. Maga szerint ki a jó tanár? Miért?
14. Maga szerint ki a rossz tanár és miért?
15. Mit köszönhet munkahelyének abban, hogy tanulhat?
16. A tanulásban való kitartását minek köszönheti?
17. Miféle iskolai és munkahelyi okai vannak annak, hogyha nem megy a tanulás, vagy nincs kedve iskolába jönni, vagy ha nem tud az órán figyelni?
18. A táblai vázlatok mennyiben segítik a tanulásban?
19. Mik veszik el a kedvét az iskolai tanulástól (iskola, munkahely, otthon köréből)?
20. Maga szerint hogyan lehetne ezeken segíteni?

A kérdőív 20 kérdésének csoportosítása a feldolgozás során

- I. kérdéscsoport:* Osztály? Nem? Életkor? Foglalkozás? Munkahely? Korábbi iskolabírási helye, ideje? Végzett osztály? Családi állapot? Gyermekek száma?
- II. kérdéscsoport:* Miért akarja elvégezni a 8. osztályt? A tanulásban való kitartását kinek és minek köszönheti? S miért?
- (Megjegyzés:* E kérdéscsoport a tanulási motiváció kutatása szempontjából a legjelentősebb!)
- III. Kérdéscsoport:* Hogyan szeret tanulni: hangosan, csendben, járkálás közben? Egyszerre az egész anyagot tanulja, vagy részletekben halad előre? Miért? Általában milyen sorrendben tanulja a tantárgyakat és készíti el írásbeli feladatait? Miért? Vázlatok szerepe a tanulásban?
- IV. kérdéscsoport:* Ki a jó tanár? Miért? Ki a rossz tanár? Miért?
- V. kérdéscsoport:* Melyik tantárgyakat szereti különösképpen? Miért? Mely tantárgyakat szeret kevésbé? Miért?
- VI. kérdéscsoport:* Kik és hogyan segítik a tanulásban (tanárok, osztálytársak, munkatársak, otthoniak stb.)? A tanárok milyen segítséget adnak ahhoz, hogy könnyebben örömmel és eredményesebben tanulhasson (konkrétan tanáronként részletezve)?
- VII. Kérdéscsoport:* Miféle okok, tényezők veszik el a kedvét a tanulástól? Miért? (Iskola, munkahely, otthon stb.) Hogyan lehetne — Ön szerint — mindezeket segíteni?

Az egyes kérdéscsoportokban megtalálható „átfedések” szándékosak; voltaképpen „feltétel variáló kérdéseknek” felelnek meg abból a célból, hogy több oldalról, hitelesebben, egyértelműen kaphassuk meg a válaszokat az egyes problémákra.

3. Egy hét múlva, amikor már a gyűjtött anyag tartalma világosan állott előttünk — következtek az egyéni beszélgetések (interjú) előre összeállított kérdések alapján, melyeket a párbeszédnél rugalmasan használtunk. *a)* Először az osztálybizalmiakkal beszélgettünk el a felmérések problematikusabb kérdéseiről. A felszínre hozott válaszok színesítették a gyűjtött tényanyagot, újabb kérdéseket vetettek fel és ok-okozati összefüggések sorozatát villantották fel számunkra. *b)* Ugyancsak beszélgetést folytattunk — most már a bizalmiak válaszainak birtokában — az igazgatóval, az osztályfőnökkel és a szak-

tanárokkal. A kérdések főleg a beiskolázás, az órára járás, a lemorzsolódás, az aktivizálás, tanórákon az élettapasztalatok felhasználása, az oktatóeljárá-
sok, a tanulási módok, az ambíció fokozását és csökkenését előidéző mozzana-
tok tudakolására terjedtek ki. (Ez az anyag magnetofonon van rögzítve.)
c) Elbeszélgettem még az SZMT megyei beiskolázási felelősével az esti tago-
zatos hallgatók magukra hagyásának okairól, kedvezményeik érvényesítésének
nehézségeiről, az üzem és iskola kapcsolatának hiányosságairól. d) Felhasznál-
tam a megyei felnőttoktatási tanács gyűlésén megvitatott problémákat is a
felnőttek iskolai, üzemi és családi gondjairól.

Mindezek hasznos kiegészítést szolgáltattak az eddigi tényekhez és növel-
ték azok hitelét.

4. Meglátogattam a jelzett osztályokban mintegy 40 tanórát. Ezekon főleg
az óratípusok és az alkalmazott módszerek kérdése érdekelt.

Az észleltekből világosan kirajzolódott, hogy nem ismerjük még elég
differenciáltan a felnőtteket, a felnőttkor előnyeit, ezért kezelésük, aktivizálá-
suk túlságosan hasonlít még a gyermekekéhez.

5. Áttanulmányoztam a nevezett osztályok naplóit, tankönyveit. Külö-
nösen a naplók személyi adatai szolgáltattak értékes tényeket a vizsgálatokhoz.

Nagy hasznát vettem a *statisztikai* módszereknek (táblázatok, csopor-
tosítások, grafikonok). Ezek ugyanis a mennyiségek és százalékos megoszlások
szemléltetésével — kimutatják az összefüggéseket, arányokat, ellentmondá-
sokat, okokat, a jó és a helytelen utakon való járást, természetesen mindig
csak egyéb tényezők figyelembe vétele mellett!

IV. A beiratkozott hallgatók képzettség és ezen belül — nembeli megoszlása

Beiratkozott	Szaktanácsos	Betanított munkás	Segédmunkás	Alkalmazott	Egyéb
141 fő—100%	37 fő—26% 35 férfi—25% 2 nő—1%	12 fő—9% 9 férfi—7,5% 3 nő—1,5%	26 fő—18% 20 férfi—15% 6 nő—3%	40 fő—29% 18 férfi—13% 22 nő—16%	26 fő—18% 3 férfi—1,5% 23 nő—16,5%

Legelőször is — *foglalkozási kategóriákra tagolva* — áttekintettük a *beis-
kolázottak arányait*.

A táblázat szerint a legmagasabb beiskolázási arányszáma — a férfiak-
nál — a *szaktanácsosoknak* van: az összes férfiak közel 40%-át teszik ki.

A *betanított* munkások száma az üzemi osztályokban jelentősen magas.
Meglépően magas mindkét nemből az üzemi *segédmunkások* %-os aránya is.

Az *alkalmazottak* viszonylagosan magas beiskolázási százaléka mindkét
nemnél azzal magyarázható, hogy ez a foglalkozási kategória igen heterogén,
vegyes, sokféle réteget foglal magába (sofőr, konyhai alkalmazott, adminiszt-
rátor, ellenőr, diszpécser, takarító, csomagoló, gépíró, raktárnok, tűzoltó,
fodrász).

Az *egyéb* kategóriába nagyrészt háztartásbeliek tartoznak, szakmai vég-
zettség nélkül, ezért itt magasban a nők vezetnek.

A három első kategóriát összevonva — az összlétszámnak 54,5%-át
teszik ki a beiskolázottak közül a munkások.

Az István téri iskola nyolcadik osztályaiból összesen megvizsgáltunk mint rendszeresen járó hallgatót: 21 férfit, 26 nőt, összesen 47 főt.

Az üzemi osztályokból pedig 13 férfit és 5 nőt, összesen 18 főt. Az összlétszám 65 fő, melyből férfi 35, nő pedig 30 fő.

V. A megvizsgáltak (rendszeresen járók) képzettség és nem szerinti megoszlása

Megvizsgált	Szakmunkás	Betanított munkás	Segédmunkás	Alkalmazott	Egyéb
65 fő—100%	22 fő—34% 20 férfi—32% 2 nő—2%	9 fő—14% 6 férfi—9% 3 nő—5%	1 fő—1,5% 1 férfi—1,5% 0 nő—0%	20 fő—31% 8 férfi—12,5% 12 nő—18,5%	13 fő—19,5% 0 férfi—0% 13 nő—19,5%

A rendszeresen járók csoportjában a *szakmunkások* létszáma mind a két iskolában — viszonyítva a többi foglalkozás-beliékhöz — a legmagasabb, és náluk a legkisebb a lemorzsolódás. A beiskolázott 35 férfiből a ritkán járókkal együtt 30 maradt meg. A nőknél 2 főből a ritkán járókkal együtt megmaradt 2 fő. Egyébként a rendszeresen járó 20 férfi a megvizsgált összlétszámnak több mint a felét teszi ki.

Mindez azt mutatja, hogy a munkahelyek megkövetelik a szakmunkásoktól a nyolc osztályos alapiskola elvégzését, az alapműveltség biztosítása, azután a szakmában való sikeres előrehaladás, a pozíció megtartása, végül az önképzés megalapozása érdekében. Ezt a tényt a Kérdőív 5. pontjára adott válaszok is mutatják. („Miért akarja elvégezni a nyolcadik osztályt?”)

A beiskolázott *betanított* munkások létszámához viszonyítva (9 férfi 3 nő) meglepően magas maradt a rendszeresen járóké (6 férfi, 3 nő), mindössze két férfi morzsolódott le a két helyen, egy pedig sokat hiányozva — de még jár. A nőknél viszont mindhárman járnak, így tehát ott 100%-os a megmaradás.

Tőlük is követelik a nyolc osztályos végzettséget, de önszántukból, a szakmunkás képesítés megszerzéséhez is akarják ezt. Mindkét nem esetében ezt is jól tükrözi a motivációs táblázat.

A *segédmunkások* esetében a megvizsgáltak számaránya — sajnos — szomorú képet mutat. Beírtak összesen 20 férfit és 6 nőt. Ezek közül mindössze 1 férfi járt rendszeresen, nő egy sem; 2 nő és 2 férfi szórványosan jár ugyan iskolába, a nagy zöm azonban kimaradt; összesen 17 férfi és 4 nő. A 0%-os lemorzsolódás férfiaknál 87, nőknél 88 %. Ennek a súlyos ténynek az okait nyomom követhetjük: a pályaválasztásban a szakmai kezdet sok bizonytalansággal jár együtt. Egyelőre csak a munka nehezét látják, és ez sok egyéb tényező mellett nem kedvezett a tanulásnak (a munkahelyen magukrahagyás, rendszeres éjjeli műszakbeosztások, családi problémák, igen gyenge tanulmányi alapok). A beiratkozottak kormegoszlása sem szerencsés; a zöm már idősebb, 30 év körüli, illetve 30—45 év közötti. Így alkalmi munkások maradnak és a nyolcadik osztály nélkül nem haladhatnak előre, szakmai végzettséget így nem szerezhetnek. Mint látni fogjuk náluk mutatkozik meg a legtöbb iskolai probléma.

„Munkás”-néven összevont foglalkozási kategória alatt a vizsgáltakat nézve a 65 vizsgált közül 27 férfit, 5 nőt összesen 32 főt találunk. Százalékos megoszlásban ez így fest: az összes férfinek több mint 79%-a munkás, a nők

közül pedig 160%. Az összes beiskolázottnak majdnem 500%-át alkotják a vizsgált munkások.

Ez az arány jól szemlélteti, hogy az iskolába a beiskolázottak közül éppen a legmostohább körülmények között nevelkedett tanulók járnak a legpontosabban.

Az *alkalmazottaknál* főleg a nők esetében magas a beiskolázott létszám. Beiskoláztak összesen 18 férfit és 22 nőt, összlétszámuk 40 fő. Bár sok helyen kívánják meg tőlük a nyolcadik osztály elvégzését, mégis sok lehet az akadályozó tényező, mert itt is elég magas a lemorzsolódás. A 18 férfiből kimaradt 5, a 22 nőből pedig 6 fő. Rendszertelenül ugyan jár 5 férfi és 4 nő, de ezek egy részére nem lehet számítani a végbizonyítvány megszerzésében.

Az *egyéb* foglalkozásúak kategóriájába általában a háztartásbeliek tartoznak. Nők, szakma nélkül, otthon a háztartásban végeznek munkát. Tanulmányi körülményeik valamennyi kategória közül a legszerencsésebbek, mert az otthoni munka mellett viszonylag nekik jut legtöbb szabadidő, azután kitarthatóak, mert látják egyenjogúságukat a szocializmusban, szakmát tanulhatnak a házi munka megosztásával, társadalmi életet élhetnek, fel akarnak zárkózni a férfiakhoz, így erősen fűti őket a tanulási vágy, általános és szakmai vonatkozásban egyaránt.

Az *egyéb* kategóriában 3 férfit és 23 nőt iskoláztak be összesen. Sajnos a férfiak mind lemorzsolódtak, a nők fele (23-ból 13) pontosan, lelkesen jár, 1 fő — bár sok mulasztása van — de még jár. Kimaradt 3 férfi, illetve 6 nő.

VI. A hallgatók foglalkozásbeli és életkori szakaszok szerinti együttes megoszlása

Az egyes kategóriákban csak a *megvizsgáltak* arányait nézzük meg a jelzett szempontok szerint.

A megvizsgált szakmunkások életkor szerinti megoszlása

Szakmunkás	20 éven alul	20—30 év	30—45 év	45 év felett
22 fő—100%	2 fő—9%	6 fő—27%	11 fő—50%	3 fő—14%
20 férfi—91%	1 férfi—4,5%	5 férfi—22,5%	14 férfi—50%	3 férfi—14%
2 nő—9%	1 nő—4,5%	1 nő—4,5%	0 nő—0%	0 nő—0%

A megvizsgált betanított munkások életkor szerinti megoszlása

Betanított munkás	20 éven alul	20—30 év	30—45 év	45 év felett
9 fő—100%	2 fő—22%	2 fő—22%	4 fő—44%	1 fő—11%
6 férfi—66%	2 férfi—22%	1 férfi—11%	2 férfi—22%	1 férfi—11%
3 nő—33%	0 nő—0%	1 nő—11%	2 nő—22%	0 nő—0%

Segédmunkás mindössze egy férfi volt, 30—45 év között.

A *szakmunkások* közül a 20 éven aluliaknál alacsony volt a beiskolázott létszám: összesen 2 férfi, 1 nő. Megvizsgáltunk közülük 1 férfit, 1 nőt.

A *betanítottak* közül 2 férfit iskoláztak be, ők meg is maradtak.

A megvizsgált alkalmazottak életkor szerinti megoszlása

Alkalmazott	20 éven alul	20—30 év	30—45 év	45 év felett
20 fő—100%	1 fő—5%	4 fő—20%	13 fő—65%	2 fő—10%
8 férfi—40%	0 férfi—0%	2 férfi—10%	6 férfi—30%	0 férfi—0%
12 nő—60%	1 nő—5%	2 nő—10%	7 nő—35%	2 nő—10%

A megvizsgált egyéb foglalkozásúak életkor szerinti megoszlása

Egyéb	20 éven alul	20—30 év	30—45 év	45 év felett
13 fő—100%	0 fő—0%	7 fő—54%	6 fő—46%	0 fő—0%
0 férfi—0%	0 férfi—0%	0 férfi—0%	0 férfi—0%	0 férfi—0%
13 nő—100%	0 nő—0%	7 nő—54%	6 nő—46%	0 nő—0%

A segéd munkásoknál 4 férfit és 1 nőt írtak be, de nem maradt meg közülük egy sem.

Az alkalmazottak közül 1 nőt iskoláztak be, aki jár is.

Egyéb kategóriájú férfi nem volt, nő viszont volt 1, de kimaradt.

A megmaradtak a segéd munkás és egyesek a megszerzett szakmunkás képzettség mellé az általános műveltséget is megszerzik.

A 20—30 év közöttiek zöme a felszabadulás idején már 10 éves volt. Iskolába járásuk még számos káros tényező miatt gyakran akadályozott volt (az államosítás előtti koalíciós időszak zavarai, a régi visszahúzó tradíciók hatása: munkába állás, otthon segítség a gyermek- vagy állatfelügyeletben, tanonci élet, kellő szigor hiánya a törvény végrehajtásában stb.). Így sokan nem végezték el a HORTHY-korszak alatt, vagy még utána sem a hat, s főleg a nyolc osztályt! Ezért is elég magas a beiskolázási arányuk minden foglalkozási ágban. Szerencsére ez áll a rendszeres iskolába járásukra is.

Szakmunkások: 8 férfi és 1 nő közül megvizsgált 5 férfi 1 nő

Betanítottak: 2 férfi és 1 nő közül megvizsgált 1 férfi 1 nő

Segéd munkások: 9 férfi és 1 nő közül valamennyi lemorzsolódott

Alkalmazottak: 8 férfi és 4 nő közül vizsgált 2 férfi 2 nő

Egyéb: 1 férfi és 13 nő közül vizsgált 0 férfi 7 nő

A 30—45 évesek a felszabaduláskor 9—24 évesek már. A zöm a Horthy-korszakban az előbb ismertetett okok miatt négy vagy hat osztályt végzett.

Szakmunkásoknál: a beírt 20 fő közül vizsgált 11 férfi 0 nő.

Betanítottaknál: 4 férfi 2 nő közül vizsgált 2 férfi 2 nő.

Segéd munkásoknál: 7 férfi 4 nő közül mindössze 1 férfit vizsgáltunk meg.

Alkalmazottaknál: a beírt 10 férfi és 15 nő közül vizsgált 6 férfi 7 nő.

Egyebeknél: a beírt 2 férfi 9 nő közül vizsgált 0 férfi 6 nő.

A 45 éven felüliek a felszabaduláskor általában 23 évesek. Sokan közülük ezideig csak négy vagy öt osztállyal rendelkeztek: Beiskoláztak 6 férfit 2 nőt, vizsgáltak 4 férfit 2 nőt.

Szakmunkásoknál: beírtak 5 férfit 2 nőt, vizsgáltak: 3 férfit 0 nőt.

Betanítottaknál: beírtak 1 férfit 0 nőt, vizsgáltak: 1 férfit 0 nőt.

Segéd munkásoknál: nem írtak be férfit sem, nőt sem.

Alkalmazottaknál: beírtak 0 férfit 2 nőt, utóbbiakat meg is vizsgáltuk. Egyéb kategóriában nem iratkozott be senki.

VII. A tanulás indítékai, motívumai a megvizsgált hallgatóknál

Korábban már említettük, hogy a tanulási motívumok olyan késztető tényezők, amelyek kedvező vagy kedvezőtlen formában befolyásolják a tanulás sikerét.

A különféle fejlődési szakaszokban más-más motívumok ösztönzik az embereket aktív, tudatos részvállalásra a tanulásban. Így az ifjú és a felnőtt kornak is megvannak a maga sajátos társadalmi szükségletéből fakadó késztető tanulási céljai az iskolai munka terén. (Pl. sokoldalú általános műveltség megszerzése, valamilyen szakmai képzettség elnyerése, illetőleg abban továbbfejlődés stb.)

A nevelőknek az esti iskolában különösen fontos feladata, hogy „megtalálják ezeket a motívumokat és hogy ezeknek megfelelően értelmezzék a feladatokat, melyeket a hallgatók elé állítanak”.²

A kérdőív adataira nyert válaszokból meg akartuk ismerni azt, hogy a meghatározó jellegű szocialista gazdasági alapra épülő kultúrforradalom miféle tanulási „célmotívumokat” formált ki a hallgatókban, melyek fundamentálisan formálni, alakítani képesek azok ismeretszerzési törekvéseit?

Arra is választ kerestünk, hogy a hallgatóknál milyen dinamikájú a szakmai perspektíva-élmény (ha egyáltalán van egyeseknél, pl. az alkalmazott, egyéb és a segéd munkások kategóriájában) és milyen a serkentő hatása a továbbképzési kedvre?

A célmotívumok mellett megvizsgáltuk a közvetlenül (direkt), az iskolai aktuális tanulás folyamatában naponta jelentkező és ható ún. „szubjektív” motivációs lehetőségeket is, melyek jelentős befolyással lehetnek az előzőekben említett ösztönző tényezőkre — ilyen vagy olyan formában.

Megítélésünk szerint összesen négyféle ilyen társadalmi tudatból származó célmotívumra (tartalmi összetevőiket is hangsúlyozva: „motivációs bázisra”) épül a megvizsgált hallgatók tanulási ambíciója. (Ezeket részleteiben a 246. és 247. oldalon levő Motivációs Táblázat mutatja be.

Ezek egyébként a következők:

„A” *Egészen általánosak*, melyek új társadalmunk alapvető szemléletét tükrözik a tanulás, a tudás, a műveltség és önképzés vonatkozásában.

„B” *A szakmai műveltség megszerzése*, ill. a benne való fejlődést mozgató bázis jelenti az elmélet és gyakorlat egymást fejlesztő kölcsönhatását, a szakmai perspektíva-élményt, melyet elérve a hallgató — nagyobb dotációhoz és erkölcsi megbecsüléshez jut a társadalomban.

„C” *A továbbtanulás célmotívumát* jelenti, mely a szakmában való előre lépést, a jelentősebb beosztást, vagy pedig új életpályára való átlépés feltételét biztosítja.

„D” *A családban az élettárhoz, vagy a gyermekekhez való felzárkózást*, ill. a részükre való segítségadást segíti elő.

Ez a négyféle célmotívum (motivációs bázis) lényegében egybeesik a hallgatók tanulási tevékenységének céljaival, távlataival, vagyis azokkal a törekvésekkel, melyek arra irányulnak, hogy ők a szocialista társadalomnak

² RUBINSTEIN: Az általános pszichológia alapjai Bp. 1964. II. k. 933—938. l.

minél értékesebb és egyben minél elégedettebb tagjai lehessenek. Valamennyi célmotívumot (innen a név is!) a szocialista társadalmi érdek formálta ki a hallgatókban, energetizáló hatást gyakorolva tanulási tevékenységükre, konkrétan megvilágítva előttük a műveltség és az elsajátított tevékenység jelentőségét, kapcsolatát.

Ezekben a célmotívumokban tehát sűrítve, tömören megtaláljuk a tanulásra mozgósító erőket; a hallgatók aktivitását fejlesztő indítékokat.

Mindegyiken belül — mint a bázisaik is jelzik — többféle változat, variáció lehetséges, melyek gazdag szinezetet, gazdag árnyalatokat mutatnak a hallgatók életkorának, adottságainak, életkörülményeinek, foglalkozásának és műveltségi szintjének megfelelően.

A II. kérdéscsoportra adott válaszokból tehát az érett élettapasztalat csendül ki. Ezt a megállapítást arra alapozzuk, hogy véleményeikben személyileg objektíve jelentőssé vált mindaz, ami társadalmilag is jelentős. Válaszaikban MAKARENKO szavai igazolódnak: „A szocializmus átfogó társadalmi célkitűzései és perspektívái a hallgatók személyes perspektíváiban találják meg szubjektív transzpozíciójukat.”³

A hallgatók valamennyien felnőttek már: 80%-ban kereső, termelő foglalkozást űznek és csak 20% végez közülük otthon háztartási teendőket, de azért azok is tanulnak, hogy lépést tarthassanak a fejlődéssel, a kor követelményeivel és, hogy szakmát szerezhessenek. Világos számukra, hogy a hivatásukon belül végzett szakmai munka színvonalát mennyire meghatározza az iskolai tanulás eredményfoka és a nyomában járó önképzés. Úgyszintén azt is helyesen látják, hogy a szakmai gyakorlatban szerzett gazdag, sokrétű tapasztalat viszont az elméleti munka, a tanulás sikeres végzését erősíti.

Mindezek belátása tudatosabbá teszi számukra az iskolai tanulás jelentőségét, és kényszer helyett jövőjük, magasabb képzettségük és így boldogulásuk perspektíváját látják majd benne, s mindez fokozottan serkenti ismeretszerzési tevékenységüket.

Ilyen dinamikus társadalmi élmények kellenek a sikeres tanuláshoz, melybe bele kell, hogy épüljenek a szubjektív tanulási motívumok is. Ha ezek egymásba épülnek, ezáltal felerősödik élet-pálya távlatuk és kitartóan, helyes helyzet-megítéléssel fognak tanulni.

Már jeleztük, hogy a kérdőív II. kérdéscsoportjában a hallgatók válaszaiból viszonylag magasfokú tudatosság csendül ki. Felismerik a meghatározó jellegű gazdasági alap által irányított társadalmi művelődési igényt, szükségletet, mely a bemutatott tanulási célmotívumokban realizálódik.

(Magától értetődik azonban, hogy az itt elmondottak csupán a rendszeresen járó hallgatókra vonatkoznak és nem érvényesek a lemorzsolódottakra.)

Ebben a vonatkozásban élesen különböznek ezek a vallomások az általános iskolás gyermekek véleményétől, sőt még a nagyobbakétól is, akiknek a tanulási motívumaiból — BOZSOVICS szovjet pszichológus szerint — még „majdnem teljesen hiányzik a helyesen felfogott, a társadalmi érdekeket tükröző indokolás”, mert ezeket döntő mértékben még az „érzelmi viszonyulások” határozzák meg.⁴

Ezek a szubjektív érzelmi állapotok sokszor még nem tükrözik a való életet, így a gyermekek nem látják még tudatosan, tisztán azokat a készteté-

³ Idézi RUBINSTEIN: Az általános pszichológia alapjai II. k. Bp. 1964, 335. l.

⁴ Pszichológia Tanulmányok Bp. 1959 II. k. 269. l.

seket, melyeket a társadalom eléjük tár iskolai munkájuk vonatkozásaiban. (Pl. az iskolás gyermekek sokszor nem tudják miért tanulnak, nem vetnek számot önmagukkal, fel sem teszik önmaguknak ezt a kérdést, csak hosszabb idejű komoly tanári munka mellett látják meg, hogy miért is fontosak egy-egy tantárgyban a részükre nyújtott ismeretek.)

A felnőtteknél más a helyzet: a termelésben való aktív közreműködés, a gazdag élettapasztalat, a megismerésbeli képességek viszonylagosan fejlettebb voltának, azután a tömegkommunikációs eszközöknek (újság, könyv, rádió, tv, film, színház), no és természetesen az iskolai nevelőmunkának hatására is — a továbbképzési kedv, a tanulási vágy — határozott intellektuális beállítottságot nyer; felismerését annak, hogy az általánosan és szakmailag kiművelt emberek tömeges méretű kinevelése a szocializmus végső győzelme szempontjából köz- és egyéni érdek.

Ezért is hiányoznak a véleményekből a frázisok, az üres szavak. (Mindössze néhánynál fordulnak elő). Igaz az is, hogy sok buzdító, lelkesítő példa is áll előttük a tekintetben, hogy a felnőttkorban a szocialista kultúrforradalom messzemenő támogatásban, kedvezményekben részesíti a tanulni vágyókat, és így nyitva áll előttük az az életpálya, ahol a társadalmat tehetségük, és kedvük szerint maximálisan szolgálhatják.

Ez a felismerés viszont a tanulási kedvüket intellektuálisan irányító tényezőket átítatja emocionális hatásokkal. Ez a körülmény rendkívül fontos; mert a kétféle motivációs szféra egysége, kölcsönhatása nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a felnőttek tanulási vágya, lendülete igazán éretté, tisztánlátóvá, és hatékonyá váljék.

A vizsgálat szerint — az esetek döntő többségénél — ezt az igen fontos kívánalmat az adatok tanúsítják. (Mellékeljük a „Motivációs Táblázatot.”)

A mellékelt táblázat — a felmérés tapasztalataira építve — foglalkozásonként, azokon belül nemenként és életszakaszonként bemutatja, hogy a hallgatóságnál — tartalmi összetevőikkel együtt — miféle tanulási célmotívumok alakultak ki?

A motivációs táblázat a kérdőív II. kérdéscsoportjára (Miért akarja elvégezni a nyolcadik osztályt? A tanulásban való kitartását kinek és minek köszönheti?) adott hallgatói válaszok csoportosítása alapján készült. Mind az egyes célmotívumokat, mind azoknak tartalmi komponenseit — az előfordulás gyakoriságának megfelelően — a hallgatók válaszaiból vontuk el.

Négy alapvető társadalmi eredetű célmotívumban rögzíthetők a hallgatók tanulási törekvései.

Az „A” célmotívum *általánosan* jelzi a tanulás indítékait. Benne elsősorban az általános műveltség fontosságának felismerése tükröződik. Ez a motívum széles skálában jelöli meg a tanulási perspektívákat. Éppen ezért — közvetve bár — de utalások vannak benne a másik három célmotívumra is. Ezen vonatkozásainál fogva ez a legfontosabb tanulásra serkentő tényező. Érthető tehát, hogy ebben az értelemben valamennyi megvizsgált hallgató nyilatkozott, s hogy itt találjuk a legnagyobb számú és legszélesebb tartalmi jelentéssel bíró szavazatot.

A hallgatók jelentős többsége azonban a tanulás általános indító okának megjelölése mellett konkrétan is kifejezte tanulási szándékait. Ezeket a szándékokat a „B”, „C” és „D” célmotívumok jelzik.

Így a második vagy „B” célmotívum keretében a „jobb szakemberré válásban” látják a hallgatók a tanulás közelebbi okát.

Társadalmi motivációk bázisaikkal	Szakmunkás								Betanított munkás							
	Életszakaszok								Életszakaszok							
	Férfi				Nő				Férfi				Nő			
	20-ig	20-30	30-45	45-ön felül	20-ig	20-30	30-45	45-ön felül	20-ig	20-30	30-45	45-ön felül	20-ig	20-30	30-45	45-ön felül
„A” ÁLTALÁNOS																
1. Ma minden felnőtt tanul			3	3						1	1					
2. Lépéstartás, felzárkózás		2	8	5					2	1	2				1	
3. A tudás hatalom; kama- tozik			7	2					2		2	1		2		
4. Ált. műveltség fokozása: pótlás, kieg., fejlesztés	1	4	12	4					1	2	1	1		1	2	
5. Teljes ember lehessék			2													
Életszakasz—létszámok	1	5	11	3	1	1			2	1	2	1		1	2	
Motivációs szavazatok ösz- szege — korosztályonként	1	6	32	14					5	4	5	3		3	3	
Összes szavazat		5	3							17					6	
„B” JOBB SZAKEMBER IGÉNYE																
1. Kötelező a szakmában	1	4	6	3	1				1	1	1					
2. Tanulással bárhol jobb munkát végezhetek		1	2													
3. Szakmai vizsgához kell	1	1	1						2	1	1					
4. Előlépés, jobb fizetés			1	2												
Életszakasz—létszámok	1	5	11	3	1	1			2	1	2	1		1	2	
Motivációs szavazatok ösz- szege — korosztályonként	2	6	10	5	1				3	2	2					
Összes szavazat			23				1			7						
„C” TOVÁBBTANULÁS																
1. Jelenlegi magasabb beosz- tás — megköveteli			1													
2. Feljebb a szakmában		1	3	1		1								1		
3. Új életpályára lépés																
Életszakasz — létszámok	1	5	11	3	1	1			2	1	2	1		1	2	
Motivációs szavazatok ösz- szege — korosztályonként		1	4	1		1								1		
Összes szavazat			6				1								1	
„D”CSALÁDI ÉRDEKEKET SZOLGÁLJA																
1. Felzárkózás a család- tagokhoz																
2. Segítés: élettársnak, gyer- mekeknek		1	1													
3. Együtttanulás a család- tagokkal																
Életszakasz — létszámok	1	5	11	3	1	1			2	1	2	1		1	2	
Motivációs szavazatok ösz- szege — korosztályonként		1	1													
Összes szavazat		2														

A harmadikban („C”) pedig a szakközépiskolai továbbképzésben, a továbbtanulásban, illetve új életpályára való lépésben és a belőlük származó előnyökben, végül az állandó önképzés megalapozásában látják az általános iskolai végbizonyítvány megszerzésének célját.

A negyedikben („D”) — bár elég kevesen — az esti iskolába való járás célját abban látják, hogy a tanultakat a családi életben belül hasznosíthatják.

A táblázatban rögzített adatoknak konkrét elemzése alapján választ igyekszünk adni az egyes motivációs bázisok hatékonyságára, levonjuk majd belőlük a következő konzekvenciákat és nevelési teendőket pl. a beiskolázásnál, a rendszeres iskolabajárás előmozdítása, végül a magas lemorzsolódási arány csökkentése érdekében.

Mindebben segítségünkre lesznek a motivációs tartalmi jegyekre leadott szavazatok, illetve ezek szóródási arányai.

A jelzett tanulságok megállapítására kétirányú, azaz vízszintes és függőleges elemző munkát végzünk a mellékelt táblázatban.

Először *vízszintesen*, foglalkozásnemenként — az egyes célmotívumok valamennyi tartalmi összetevőjére leadott szavazatok összegét elemezve — végzünk el a vizsgálatokat és vonjuk le a tanulságokat. Erre azért van szükség, hogy *általános képet* nyerhessünk az egyes tanulási motívumok szerepéről a különféle foglalkozási kategóriákban.

Ezt követi majd egy részletesebb, azaz *függőleges* irányú (foglalkozáson belül életszakaszok szerinti) elemzés, melynek során a társadalom szükségletei által determinált tanulási motívumok megoszlási arányait vizsgáljuk meg és a belőlük következő munkahelyi és iskolai konzekvenciákat vonjuk le a tanulási kedv biztosítása, illetve tovább fokozása érdekében.

Most tehát megvizsgáljuk sorjában az egyes tanulási célmotívumok hatékonyságát *általában*.

„A” Általános célmotívum
(100% = 145 össz. szavazat)

Foglalkozás	Szakmunkás		Betanított munkás		Segédmunkás		Alkalmazott		Egyéb	
Össz. szavazat és %	53 szavazat (37%)		23 szavazat (15,5%)		2 szavazat (1,4%)		39 szavazat (27%)		28 szavazat (19,1%)	
Nem	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő
Szavazatszám	53	—	17	6	2	—	8	31	—	28
%	37	—	11	3,4	1,4	—	5,5	21	—	13,1
Fok	131°	—	40°	15°	5°	—	20°	77°	—	72°

A táblázat bemutatja az „A” motívumra, foglalkozási kategóriánként leadott szavazatok szóródási összegeit, azok %-át. (Az adatok elemzéséhez motivációs táblázat is szükséges!)

Ha az „A”, azaz a tudás általánosan nagy kamatozó hatását kifejező célmotívum táblázatát egybevetjük a másik három motívuméval (ezeket hátrább mellékeljük), már pusztá szemlélet után meggyőződhetünk arról, hogy ennek a motívumnak minden foglalkozási ágban messze kimagaslóan a legnagyobb a szóródása, tehát a legmagasabb, leggyakoribb az összetevőkre leadott szavazatok száma.

Ez azt jelzi, hogy felnőtt dolgozóink felismerték, hogy tudásuk korszerűsítésére elsősorban iskolai vonatkozásban van szükség, mert az ott szerzett természeti, társadalmi ismeretek és kapott politikai, világnézeti nevelés a haladás és az önképzés alapja.

Először is a *szakmunkásoknál* vizsgáljuk meg, hogy általában — milyen gyakoriságot szemléltet a fontossági szempont sorrendjében — a szavazatok szóródása?

Az összes szavazat száma: 53. Nem véletlen, hogy a tanulás társadalmi szerepét általában bemutató motívum esetében éppen náluk találjuk meg a legkedvezőbb szóródási arányt. Hiszen politikai, erkölcsi tudatuk, tisztánlátásuk valamennyi foglalkozási kategória közül a legfejlettebb; a zöm saját példáján keresztül meg tudja ítélni, hogy a HORTHY-korszak kizsákmányoló műveltségi monopóliuma és a szocialista kultúrforradalom között milyen nagy, s a dolgozó rétegeket mennyire elmarasztaló különbségek mutatkoznak a tan szabadság gyakorlati megvalósulását illetően. Különösen vonatkozik ez a megállapítás a 30—45 évesekre, de a 45 éven felüliekre is.

Sorrendben legtöbbször hivatkoztak a 4., 2., és a 3., tényezőre, azaz a leglényegesebb tartalmi összetevőkre.

Ez azt mutatja, hogy a sokoldalú képzés szükségének birtokában helyesen látják a társadalmunkba való építő bekapcsolódás szükségének alapvető tényét, s ez mindkét nemre egyaránt vonatkozik.

Az „A” motivációs bázis elemzése során hasonló képet látunk az *alkalmazottak* szóródási arányában is mindkét nemnél, de ez vonatkozik az *egyéb* kategóriában a nőkre is.

Az alkalmazotknál az összes szavazat száma 39, ebből férfi 8, nő 30. Megoszlásuk: a férfiaknál a legmagasabb a 4-es szempont (4 szavazat), a nőknél ugyancsak a 4-es (13 szavazat) és a 2-es (8 szavazat).

Ennek a magyarázata a következő: jelzi, hogy a képzés hármaskörének (pótlás, továbbképzés, kiegészítés) szerepét jól látják a hallgatók. A munkahelyen betöltött állásban, a magasabb szintű munkavégzés érdekében — erősen szorgalmazzák a nyolcadik osztály elvégzését. Így az alkalmazott munkakört betöltő dolgozók tudatában állandóan felszínen van az a kérdés, hogy „el kell a nyolcadik osztályt is végezni, hogy a jelenlegi pozícióban megmaradhassak, fejlődhessek, hogy legyen állandó szakmám, majd nyugdíjaim és esetleg feljebb kerülhessek a szakmában.”

A társadalmi felvilágosítás, az oktatás és az állami ösztönzés, továbbá ezekből kifolyóan egyéni érdekük felismerése következtében igen egészséges a szemléletük.

Az *egyéb* kategóriában a nőknél mindegyik évjában magas a szóródási arány. Őket ugyanis különösen izgatja az új társadalmi gyakorlat, miszerint a nő is szerezhethet szakmát, s kereső foglalkozásba mehet. Szakmát azonban szinte valamennyi foglalkozásban csak a nyolcadik osztály letétele esetén szerezhethetnek. Ezért őket a tanulás gondolata állandóan foglalkoztatja, folyton érdeklődnek eziránt annál is inkább, mert közülük sokan középfokon szeretnének tovább tanulni, ez a körülmény hangsúlyozottan kötelezi őket az alpműveltség megszerzésére. Az *egyéb* kategóriájú nőknél a helyzet a következő: összes szavazat 28, ebből legtöbb (10 szavazat) esik a 4-es tartalmi összetevőre, 8 az 1-esre, 6 szavazat pedig a 2-esre. Tehát igen erős náluk a vágy az általános műveltség fokozásának funkciója esetében.

A *betanított* munkások is viszonylag magas szóródásban indokolták meg

tanulmányaik tovább folytatását — tanulási motívumokkal. Náluk az összes szavazat 22; ebből 16 férfi és 6 női. Vízszintes tagolása így fest: a 2. tartalmi vonásból 5 szavazat, a 3-ból ugyancsak 5, a 4-ből szintén 5. A nőknél a megoszlás ez: a 4-esből 3, a 3-ból 2 szavazat.

Összefoglalólag elmondhatjuk, hogy a rendszeresen járó 65 hallgató viszonyulása általában az általános műveltség kiegészítését és továbbfejlesztését megalapozó nyolc osztályos végzettség megszerzésének perspektívájához — kedvezőnek mondható. Ezt a tényt mind a társadalomnak, mind az iskolának, továbbá a munkahelynek egyaránt köszönhetik, mert valamennyi tényező elősegítette nekik, hogy kitartóan vállalják és meg is valósítsák e fontos kultúrforradalmi követelményt.

„B” Jobb szakember igénye jelzésű célmotívum
(100% = 45 össz. szavazat)

Foglalkozás	Szakmunkás		Betanított munkás		Segédmunkás		Alkalmazott		Egyéb	
Összes szavazat és %	23 szavazat (51%)		3 szavazat (17%)		1 szavazat		13 szavazat (29%)		1 szavazat (1,5%)	
Nem	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő
Szavazatszám	23	—	7	—	1	—	4	9	—	1
%	51	—	17	—	1,5	—	9	20	—	1,5
Fok	184°	—	56°	—	8°	—	32°	72°	—	8°

A „B” célmotívumban a „Jobb szakember igénye”, eszménye fejlődik ki. Ez a serkentő forrás ugyancsak a kollektív tulajdonra építő szocialista társadalmunk célkitűzéseiből fakad és szerves kölcsönhatást mutat az „A” motívummal. Ugyanis a szocialista általános iskola az életre készít elő, korszerű és széles körű ismereteket nyújt, így a szocialista munkásképzés szakmai tudományos alapjait is lerakja.

Ezért is kap helyet a tanulást indokló motívumok között az ilyen tényező: „a nyolcadik osztály elvégzése kötelező a szakmában, vagy: a szakmai vizsgához kell.”

Itt is a *szakmunkásoknál* a legmagasabbak a szóródási összegek. Az ő létszámuk a legnagyobb, a szakmában megjárt hosszú út alapján ők ismerik legjobban, mennyit jelent az elméleti képzés a szakmai fejlődés szempontjából. Ezt főleg a 20—30 és a 30—45 éves korcsoportok szavazatai szemléltetik.

Az összes szavazat száma itt: 23. Megoszlása (lásd a motivációs táblázatból): 1-es tényezőre 14, a 2-esre, 3-asra és a 4-es összetevőre pedig 3—3—3 szavazat. A legmagasabb szavazatarány jelzi, hogy a munkahely szinte már általánosan kötelezővé tette a nyolc osztályos végzettség megszerzését.

Számarányukhoz viszonyítva hasonló megoszlást jeleznek a *betanított munkások* is. Náluk az összes szavazat száma: 7. Megoszlás: a 3-as szempontnál 4 szavazat; így látják a tanulás szakmai szerepét, azután az előrelépés és a jobb fizetés lehetőségét is. A leggyakrabban jelentkező ambicionáló tényezők itt; hogy „kötelező a szakmában”, és hogy „a szakmai vizsgához kell.”

Az *alkalmazottaknál* főleg a 30—45 éves nők emelték ki ezeket a tényezőket; összesen 9 fő.

Ebből láthatjuk, hogy a szakmában való fejlődéshez milyen sokoldalú segítséget nyújthat az iskola.

A tantárgyi motiváció vizsgálatánál ez a megállapítás bizonyosan konkrétan is igazolódik.

Bár az *egyéb* kategóriában nem dolgozhatnak még a hallgatók szakmában, azért motívumként mégis már náluk is megjelenik ez a tényező; hogy „tanulni azért érdemes, mert kell majd a szakmában”, és „bárhol szükségem lehet a tanultakra az eredményes munkavégzéshez.”

A táblázaton a jelzett szavazatokból igazolódik, hogy a szakmával rendelkező hallgatók zöme (elsősorban természetesen a 20—45 évesek) tudatában van annak, hogy a foglalkozásukban való előrehaladás, előlépés és a nyomában járó nagyobb anyagi és erkölcsi elismerés nálunk már nem képzelhető el a teljes általános iskola elvégzése nélkül. Nélküle ugyanis semmiféle magasabb szakmai képzettséget nem lehet szerezni. A minőségi munka alapfeltételeként ezért szinte mindenféle munkahely ragaszkodik hozzá, hiszen az iskolában tanult biológiai, számtani, fizikai, kémiai alapismeretek nélkül a szakmai tanfolyamokon nem lehet helytállni, úgyszintén a közismereti tárgyakban való kellő tájékozottság hiányában sem lehet valaki általánosan művelt és nem képes magát továbbképezni.

Az egyes motivációs összetevőkre leadott szavazatoknak a foglalkozásbeli létszámokhoz viszonyított kedvező aránya jelzi, hogy ez a követelmény már meggyőződéssé vált a vizsgált hallgatók tudatában és erősíti munkakedvüket mind az iskolában, mind pedig a munkahelyen.

„C” A továbbtanulás célmotívuma
(100% = 29 össz. szavazat)

Foglalkozás	Szakmunkás		Betanított munkás		Segédmunkás		Alkalmazott		Egyéb	
Össz. szavazat és %	6 szavazat (2%)		1 szavazat (3,4%)		—		11 szavazat (37,9%)		11 szavazat (37,9%)	
Nem	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő
Szavazatszám	6	—	—	1	—	—	4	7	—	11
%	21	—	—	3,5	—	—	13,5	24	—	38
Fok	74,4°	—	—	12,4°	—	—	50°	87°	—	136°

A harmadik motivációs bázis a „C”, azaz „a továbbtanulás” területe.

Megállapítható, hogy a továbbtanulást szélesebb terjedelemben értelmezik a hallgatók, mint általában szokás; nem csupán azt értik rajta, hogy általánosból középiskolába lépnek majd át, hanem a szakmai képzettség tovább folytatását, mélyítését is, s ezt elsősorban szakmai tanfolyamokon képzelik el.

A továbbtanulásban résztvevők mintegy tízen lehetnek: főleg egyéb kategóriájú nők, akik az iskola elvégzése után adminisztrációs beosztásban — középfokon szeretnének tovább tanulni, bár pillanatnyilag többen még nincsenek sehol sem alkalmazva közülük. Ki is tértek ezek a dolgozatban arra, hogy „miért nincs rá lehetőség, hogy mint háztartásbeliek tovább tanulhasanak?”

Három *szakmunkás* is foglalkozik a továbbtanulás gondolatával: a gép-
ipari technikum esti tagozatán technikusai képzettséget szeretnének szerezni, egy másik hallgató cipőipari technikumot szeretne végezni, mert ennek megszerzése a szakmában és a beosztásban az előrelépés feltétele.

A „szakmában való előrehaladás” az a motívum, mely az egyéb kategóriásokat kivéve valamennyi foglalkozásban serkentő befolyással bír a hallgatókra.

A munkások (mind a szakmai tanfolyamra jární óhajtók, mind tanulmányaikat középfokon folytatni akarók) látják, hogy a számtani, biológiai, kémiai, fizikai alapismeretekben és a közismereti tárgyakban való jártasság egyaránt szükséges a szakmabeli fejlődéshez. Az *alkalmazottaknál* — főleg a jelenleg magasabb beosztásban dolgozóknál — jelentkezik még a továbbtanulás igénye (lásd 3 alkalmazottnál 30—45 év között).

Az új életpályára lépés viszont mint serkentő tényező — elég ritka a munkásoknál, ez érthető is, minthogy szakmájukat hivatásnak érzik. Gyakori azonban az egyéb kategóriába tartozó nőknél (mintegy 11 esetben jelentkezik: közülük 6 fő 20—30 éves, s 5 fő pedig 30—45 éves korosztályba tartozik).

Általában elgondolkoztató az a helyzet, hogy az általános iskolai végbizonysítvány megszerzése mint az önképzés, önművelés alapja mind az általános, mind a szakmai műveltségben — aránylag kevés hallgatónál kap kifejezetten hangsúlyt.

A továbbtanulókon kívül (középfokon) még alig látják, hogy amit a teljes általános iskola nyújt, az nem elegendő véglegesen az életben, hanem az csupán alap, melyet tovább kell építeni, szélesíteni és mélyíteni, azaz kamatoztatni. Erre a kamatoztató munkamódrá is meg kell a hallgatókat tanítani, hogy állandó szükségletükké válják az önmaguk képzésének, az önfejlesztésnek társadalmi igénye.

Ennek a felismerésnek a hiánya az oka annak, hogy olyan alacsony létszámú ennél a motívum fajánál a szavazatok száma és hogy a motivációs bázis is szegényes, egyhangú és nem mutat a sokféle foglalkozásnak megfelelően színes változatosságot.

Jól szemléltethetjük ezt a hiányosságot még a szakmunkás kategóriában is, ahol pedig kiemelkedően jó a hallgatók politikai és kulturális öntudata; még náluk is erősen negatív a létszámukhoz viszonyított szavazatszámok aránya.

Csupán az egyéb és részben az alkalmazott kategóriájú nőknél találunk viszonylagosan megnyugtató képet arra vonatkozóan, hogy az általános iskolát iskolán kívüli sokoldalú önművelésük alapfeltételének is tekintsék.

Ebben a vonatkozásban tehát erőteljesen összehangolt előremutató nevelőmunkára van még szükség az iskolák és az üzemek részéről, hogy a hallgatók erre az igen fontos tényezőre is gondoljanak, amikor továbbtanulásuk okát megindokolják.

„D” Családi érdekeket szolgáló célmotívum
(100% = 15 össz. szavazat)

Foglalkozás	Szakmunkás		Betanított munkás		Segédmunkás		Alkalmazott		Egyéb	
	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő
Össz. szavazat és %	2 szavazat (13,3%)		—		1 szavazat (6,7%)		6 szavazat (40%)		6 szavazat (40%)	
Nem										
Szavazatszám	2	—	—	—	1	—	2	4	—	6
%	13,3	—	—	—	6,7	—	13,3	26,7	—	40
Fok	48°	—	—	—	24°	—	48°	96°	—	144°

A negyedik célmotívum a „D”, mely azért ösztönzi a hallgatókat a nyolcadik osztály letételére, hogy a családban, mint annak vezetői megfelelő tekintélyt tudjanak maguknak biztosítani, továbbá, hogy segítő funkciót tölthessenek be gyermekeik otthoni tanulásában, vagy egyenlő végzettséget érjenek el élettársukéval.

Többen a családban végzendő sikeres nevelő munka feltételét is — többek között — ebben a követelményben látják.

Mindegyik fajta értelmezés dicséretes, hiszen a család nevelő feladatának fontossága csendül ki ezekből a válaszokból. Belőlük jól látható, hogy mennyire figyelemmel kísérik egyes hallgatók a szülőkre rótt otthoni társadalmi kötelességeket.

Ha azonban az egyes foglalkozási kategóriákon belül a korosztály létszámokat összevetjük a szavazatok összegeivel, akkor bizony nem kapunk egyáltalán megnyugtató képet arról, hogy a felnőtt hallgatóknál — akik szinte valamennyien egyben szülők is — a tanulási motiváció általánosan összefügg-e a családi érdekekkel?

Az arányok minden kategóriában nagyon negatívak, ezekben is főleg a munkásoknál elgondolkoztatás szegényesek. Valamennyire biztatók egyes alkalmazott korosztályoknál, s egyedül csak a 20—30 év közötti egyéb foglalkozású nőknél megnagyobbodtak.

Azért is nyugtalanító ez a helyzetkép, mert a hallgatók rendszerint oda-haza, családi körben készülnek fel az órákra, ahol gyermekeik is tanulnak, nem egyszer ugyanazt az anyagot, amelyet ők. Tanulmányi problémáik pedig kölcsönösen akadnak, ezeket pedig elsősorban otthon — tehát egymást segítve — kell megoldani. Tehát magából a családi helyzetből adódik, hogy ezt a motivációs lehetőséget is — mely az egész család érdekét szolgálja — a hallgatók figyelembe vegyék. E nélkül egy alapvetően fontos készítő tényezővel lesz szegényebb tanulási perspektívájuk egésze.

A tanulás társadalmi indítékairól általában elmondottakat összegezve láthatjuk, hogy a hallgatói válaszokban az egyes célmotívumok és még inkább azok tartalmi részleteik, legtöbb esetben *nem egysíkúak*, hanem egyszerre *többirányúak*.

Egyszerre utalnak az általános társadalmi célból fakadó nagyarányú művelődési lehetőségekre — melyeknek a felismerése már a kultúrforradalom eredménye —, azután a szakmában való továbbtanulásra. Ez a legfontosabb! Kitérnek — bár már nem ennyire meggyőzően — a rendszeres önképzés szerepe is és — egyelőre csak még szórványosan — a családi nevelés és az otthoni segítségadás előnyeire is.

Oda kell hatni, hogy a tanulást serkentő motívumok többirányúsága a hallgatók tudatában még sokoldalúbban, gazdagabban és főleg arányosabban jusson érvényre.

Minden hallgató válaszában határozott hangsúlyt nyert az „A” célmotívum, mely lényegében alapfeltétele, fundamentuma a többinek.

Mind a négy célmotívum egységesen a szocialista gazdasági alapra épülő kulturális követelményeink, eszményeink szolgálatában áll, eszerint a közösségi tulajdonra épülő társadalmi forma megléte a feltétele.

Már az eddigi vizsgálatok is jelzik, hogy a rendszeresen járó hallgatók felismerték, helyesen értelmezték a kultúrforradalom céljait a dolgozó felnőttek általános és szakmai műveltségének tömegméretben történő önkéntes és ingyenes növeléséről, fokozásáról. Öntudatosan élnek is a jogok adta alkalommal.

Ennek a következménye az a tény, hogy perspektíva-élményük a tanulást illetően jól megalapozott, a nehézségekkel reálisan számol, ugyanakkor egyben jelentős hányadánál lelkesedést és elszánt kitartást is tükröz.

Ласло Варшани

НАИБОЛЕЕ ВАЖНЫЕ ФАКТОРЫ, МОТИВИРУЮЩИЕ УЧЕБУ УЧЕНИКОВ ОБЩЕЙ ШКОЛЫ ТРУДЯЩИХСЯ

Автор с помощью анкеты провел опрос 65 взрослых учеников восьмого класса общей школы. Потом они писали сочинение о своей учебной мотивации. Факторы мотивации изображены на таблице, они распределены по следующим типам: приобретение общих и профессиональных знаний, соответствующих их должности, желание продолжить обучение в высшей школе, желание продвигаться по служебной лестнице, стремление сменить профессию, желание заполнить пробелы в образовании, стремление добиться уважения своей семьи и общества. Он приходит к выводу, что педагоги должны хорошо знать мотивы своих учеников. Надо достичь, чтобы взрослые ученики могли оценить свои успехи и трудности на основе своей перспективной цели.

Varsányi, László

THE MOST IMPORTANT FACTORS MOTIVATING STUDENTS IN TAKING UP STUDIES AT THE PRIMARY SCHOOLS FOR ADULTS

By means of questionnaires the author has interviewed 65 adult students attending the 8th class of primary school. Then he made them write an exercise about the motivation of their studies. The motivating factors are presented on a chart, then ranged among the following types: acquisition of general and special knowledge needed in their present profession, continuation of studies and professional promotion; change of profession; making up for deficient knowledge family and social appreciation. He draws the conclusion that the pedagogists should be fully familiar with the motivation of their students. Their aim should be to render the adult students capable of sizing up their successes and difficulties with their long-range objectives in view.